

Elli Salo

Keräilijät



Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Koneen Säätiö on tukenut tämän teoksen kirjoittamista.

Sitaatit:

s. 6–7 ”Lotta-ajasta puhuttiin kuiskaten...”, ”Leenan isä marssii armeijan mantteli päällä...” sekä ”Täkki lensi sivuun...”
Sodan jäljet muistoissa ja maisemassa -muistikeruu, SKS 2022

s. 7 ”Isästä jäi muistoksi karvalakki...”
Sanna ja Matti Salon suku, toim. Juhani Salo ja Seppo Salo, 2006

© Elli Salo ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-48748-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025



Olin jo opiskeluaikana mukana arkeologisessa hankkeessa, jossa tutkittiin joukkohautoja. Selvitimme silloin Imatran Mellonniemestä löytyneen haudan arvoitusta. Se oli aikanaan ollut iso mediatapaus, tutkijoiden oli pitänyt hätistellä toimittajia pois kaivuukuoppien reunoilta.

Imatralla oli viemäritöiden yhteydessä törmätty melkein parinkymmenen vainajan joukkohautaan, jota ei suoraan osattu liittää mihinkään historialliseen tapahtumaan. Siitä keitä vainajat olivat, alkoi heti liikkua monenlaisia huhuja. Kadonneiden sotilaiden omaiset ottivat kiivaasti yhteyttä, sisällissodan aikaisia tapahtumia käytiin läpi, varteenotettavat tahot esittivät todisteita, että paikalla olisi toiminut jatkosodan aikaan salainen kenttäoikeus, joka oli teloittanut rintamakarkureita. Hauta päätettiin tutkia perin pohjin.

Minut palkattiin hankkeeseen tutkimusapulaiseksi. Aloitin työt etsimällä arkistoista hautaan liittyvää perimätietoa. Käynnistin urakan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran muistitietokeruusta. Ihmisiä oli pyydetty 2000-luvun alussa toteutetussa keruussa kertomaan sotien jättämistä jäljistä, joista ei ollut

virallista tietoa. Muisteluita, kertomuksia ja paikkatietoja oli saapunut yli odotusten. Ystävällinen virkailija kärräsi eteeni useita kangasnauhalla kiinnisolmittuja pahvikoteloita.

Vastaukset oli arkistoitu tulojärjestyksessä, eikä niitä ollut vielä luetteloitu. Kävin kirjeitä läpi käsin yksi kerrallaan. Olisin voinut vain silmäillä ne nopeasti, mutta kun aloin selata paksuja liuskanippuja, tärisevällä käsialalla täytettyjä ruutupapereita, tarkkaan kuvattuja kokemuksia ja muistoja, liitteeksi laitettuja valokuvia ja lehtiartikkeleita, aineisto vei mukanaan ja unohduin arkistolle päiväkausiksi. Keräsin kertomuksista yksittäisiä lauseita ja lähetin niitä viestillä pikkuveljelleni Paulille.


Heini: ”Lotta-ajasta puhuttiin kuiskaten, mutta kuitenkin heidän puheistaan on jäänyt lause: lääkkeillä nukuttiin ja lääkkeillä valvottiin. Tätä lausetta kannoin mielessäni vuosikymmenet.”

Heini: ”Leenan isä marssii armeijan mantteli päällä huoneen toiseen päähän ja takaisin. Manttelin helma heilahtaa, kun setä tekee sotilaskäännöksen ja lyö saappaan kannat yhteen. Välillä hän roikottaa päätään käsien varassa ja vapisee.”

Pauli: 😊

Heini: ”Täkki lensi sivuun, sujautin takin päälle ja sieppasin käteen pienen matkalaukun, joka oli ahdettu täyteen kaikkea välttämätöntä, jos pommi putoaisi kotiimme, jäisi jotain mukaan sieltä.”

Pauli: Mä niin nään silmissäni kaikki ne Tuulat ja Karit, jotka kumartuu puol ysin uutisten ja A-studion jälkeen pöytäkoneelle ja naputtaa neljään asti aamulla muis-toja, joita ne on kantanu mukanaan koko elämänsä niinku ”pientä matkalaukkua”

Heini: Toi arkistotyyppi tuli kysymään, onko mulla kaikki hyvin, kun mä vaan vollotan täällä 

Pauli: Jees Heini välillä sit jotain muutakin kun sotaa ja joukkohautoja, jooko? Lähe mun kanssa Nuuksioon la?

Heini: ”Isästä jäi muistoksi karvalakki, jossa oli liikaa kasvunvaraa, aina ojan yli hypätessä maailma pimeni.”

Pauli: *Pauli kirjoittaa...*

En löytänyt yhtään muistoa Mellonniemestä, ja myöhemmin tutkimusryhmä selvittikin, että Imatralta löydetty joukkohauta oli osa kulkutautisairaalan kalmistoa 1800-luvulta.

Löysin kuitenkin muistikeruusta muuta joukkohautoihin liittyvää. Kokoelmassa tuli vastaan monta muisti-

tarinaa, jotka käsittelivät toisen maailmansodan aikaisia hautoja itärajan pinnassa Kainuussa. Kirjeistä sai käsityksen, että suhteellisen pienelle maantieteelliselle alueelle Lääte-nimisen paikan ympäristöön oli haudattu useita tuhansia tuntemattomia vainajia. Alue oli tuttu sotahistoriasta, en ollut kuitenkaan koskaan kuullut siellä olevista joukkohaudoista.

*

Kainuun muistitietotarinat palasivat mieleeni vuosia myöhemmin, kun yliopistolla haettiin tutkimussuunnitelmia laajaan *Orpo perintö* -hankkeeseen. Monivuotinen tutkimus tarkasteli, millaista kulttuuriperintöä konfliktit ja katastrofit jättivät jälkeensä.

Palasin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston rauhahan. Arkistovirkailija toi tutut pahvikansiot pöydälleni. Etsin niistä Lääteeseen liittyvät muistelukset ja tein niiden pohjalta tutkimussuunnitelman, jonka tarkoitus oli kartoittaa tuntemattomat joukkohaudat Kainuussa. Siitä tuli kerralla järkevän oloinen työsuunnitelma, aivan kuin olisin pohtinut asiaa jo pidempään, ehkä tiedostamattani olinkin.

Tutkimukseni valittiin hankkeeseen. Pikkuveljeni kuoli. Pauli kuoli.

Linja-autonkuljettaja pysäytti auton tien reunaan. Hän napsautti mikrofonin päälle, laite päästi särähtävän äänen:

”Viiden minuutin tauko. Five minuts stop.”

Katselin ikkunoista molemmin puolin tietä. Missään ei näkynyt mitään, ei taloja tai rakennuksia, ei mitään erityistä. Vain oja ja epämääräistä pusikkoa. Maisema oli vilkkunut ikkunassa jo pitkään.

Etuovi aukesi, kuljettaja meni kyyryssä ulos.

Matkustajien joukossa istui useampi varusmies, heillä kaikilla oli maastokuvioiset takit ja housut ja mustat maihinnousukengät, lahkeet työnnetty kenkien sisään. He nousivat ylös, kaivoivat tupakat esiin. Varusmiehet olivat tottuneet siirtymään tauolle heti kun sellainen ilmoitettiin, heille oli yhdentekevää mikä pysähdyksen syy oli. He kävelivät jonossa käytävää pitkin ulos, sytyttivät sätkät ja jäivät polttelemaan niitä ahtaaseen riviin bussin ja pientareen väliseen kapeaan soiroon.

Seurasin ikkunasta, miten kuljettaja laskeutui liukkaissa pikkukengissä tienreunalta ojanpohjalle ja puski pikkupajukon läpi kohti tiheämpää metsää. Hän oli suunnitellut pysähty-

mistä varmasti jo pitkään, miettinyt miten kauan vielä kestäisi, mutta ei sitten ollut kestänyt enää hetkeäkään, hänen oli ollut pakko pysäyttää auto. Kuski luikki mättäiköissä eteenpäin ja vilkuili välillä taakseen. Varusmiehet seurasivat etenemistä tienpenkalta kuin olisivat itse käskeneet hänen rynnäätä metsään.

Tarpeeksi kauas päästyään kuljettaja avasi housunsa, kyykistyi ja hävisi näkyvistä.

Varusmiehet kääntyivät naureskellen toistensa puoleen, rivi pehmeni. He olivat nuoria ja menossa jonnekin, missä heidät herätettiin, missä ruoka oli valmista ja missä joku sanoi heille mitä heidän piti tehdä.

Kumarruin kaivamaan eväitäni, muovipussi oli valunut hankalasti penkin alle. Yritin nykiä sitä ylös, mutta en taipunut altaassa välissä tarpeeksi alas.

Linja-autonkuljettaja nousi, veti housut nopeasti ylös, pujotti vyön kiinni, pyyhki kädet housujen sivuun. Hänen täytyi tietää, että häntä seurattiin kaikista ikkunoista, hän ei nostanut katsettaan, lähti vain liukastelemaan takaisin kohti tietä. Prässätyt lahkeet olivat imeneet varvikosta vettä, ne olivat märät melkein reiteen saakka.

Kun kuljettaja pääsi tienreunaan, hän ikään kuin huolettomasti hypähti ojan yli, kädet ja sormet ojentuivat, katse nousi kohti taivaanrantaan. Varusmiehet näkivät hänen liitävän ojan yli, he pudottivat tupakkansa maahan ja pyöräyttivät ne yhtä aikaa sammuksiin. Kengän kärkien pieni liike oli heidän yhteisen koreografiansa viimeinen aksentti.

Vanhempi nainen, joka oli tullut minua vastaan, katsoi ujosti. Pidin hänestä heti. Bussi liukui pois pysäkiltä, jäimme kahdestaan tien poskeen.

”Kiitos, että te ehditte tulla hakemaan”, sanoin ja ojensin hänelle kättäni: ”Heini.”

Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta metsässä tehtävästä kartoitustyöstä eikä seudusta ylipäätään. Olin saanut vinkin paikallisesta luonto-oppaasta ja matkailuyrittäjältä Ani Pelkosesta, joka voisi toimia apunani kenttätöissä.

”Teititteletkö sä, älä teitittle, tulee ikäloppu olo”, Ani sanoi, kätteli nopeasti ja alkoi nostella laukkuja maasta.

”En oikein tiennyt miten tänne olisi pitänyt varautua.”

”Ihan hyvin sä näytät varautuneen”, Ani sanoi.

Olisin halunnut olla ihminen, joka liikkuu kevyin kanta-muksin, joka ei tarvitse juuri mitään, joka pakkaa käsilaukuun hammasharjan ja kahdet alushousut. Minulla oli ollut pakkausapuna lista, joka oli jäänyt eräältä vaeltajalta, joka oli vaeltanut elämäni ja vaeltanut siitä pois, vain lista oli jäänyt, se oli lista eräretkille, siinä ei ollut mitään ylimääräistä, siinä oli asioita kuten pipo ja puukko, valtiot olisivat voineet jakaa sitä selviytymisohjeena kansalaisilleen. Yritin parhaani mukaan toimia sen mukaan.

Mutta olin raahaaja.

Tunsin syvää tyydytystä, kun katsoin dokumenttia, jossa poropaimentolaiset pakkasivat rekiinsä kaiken mitä ikinä omistivat, kiristivät köysillä huojuvia pakaaseja ja lähtivät sit-

ten jutaamaan eteenpäin pitkin arotundraa jättämättä jälkeensä mitään.

”Mikä tämä on?” Ani kysyi ja kurotti kohti pitkulaista metallinpaljastinta.

”Miinaharava.”

”Kyllä täällä on ihan turvallista liikkua ilmankin.”

”Se on työväline.”

”Tietysti.”

*

Olin yrittänyt saada Pelkosta kiinni useampaan otteeseen kevään aikana, mutta hän ei kuitenkaan reagoinut sähköpostiviesteihin tai soittopyyntöihin. Vasta kesän kynnyksellä hän vihdoin vastasi soittooni. Minun piti esitellä itseni kaksi kertaa ja vakuuttaa hänelle, etten ollut myymässä mitään.

Olin googlettanut Ania ja saanut selville, että hän oli arvostettu luontokuvaaja, joka oli asunut vuosikymmeniä ulkomailla ja tehnyt siellä mittavan kansainvälisen uran. Kymmenisen vuotta sitten hän oli voittanut luontokuviltaan merkittävän amerikkalaisen palkinnon. Pelkonen oli silloin noteerattu myös Suomessa ja hänestä oli kirjoitettu pari juttua kotimaisiin lehtiin. Haastatteluissa hän kertoi palanneensa vuosikymmenten jälkeen takaisin Suomeen ja perustaneensa Kainuun rajaseudulle petokuvaukseen erikoistuneen matkailuyrityksen.

Paikka sijaitisi Läätteessä Läätejärven rannalla lähellä monia kartoituskohteitani. Läätteen luonto näytti yrityksen

nettisivuilla satumaiselta. Pörheät karhut tepastelivat suovillojen seassa ilta-auringon säteissä ja poikaset kiipeilivät mainoskuvissa paksuja kuusten runkoja pitkin. Yrityksen yhteydessä oleva leirintäalue oli perustettu entisen rajavartioston pihapiiriin. Sieltä sai varata hotellimaisia huoneita ja istua takkatulen äärellä kirjastohuoneessa. Pihassa mäntyjen varjossa oli luonnonläheinen parkkipaikka asuntovaunuja varten, rannassa nökötti rivi pittoreskeja punaisia pikkumökkejä. Varasin niistä yhden itselleni koko heinäkuuksi.

*

Anin auton kuskinpenkillä istui suuri saksanpaimenkoira. Sen korvat tikottivat terävinä ja tummina tuulilasin takana.

”Älä pelästy. Ei ole vihainen kellekään”, Ani sanoi.

Avasin pelkääjänpuoleisen oven eläimen elekieltä tarkkaillen. Koira oli niin arvovaltaisen oloinen, että sille teki mieli sanoa päivää ja näyttää henkilöpaperit. Istuin varovasti penkin reunalle, jätin oman oven vielä auki. Koira ei reagoinut millään tavoin tulooni, se istui asennossa kuin kivipatas ja tuijotti tielle. Kun Ani avasi kuskinpuoleisen oven, hierarkia muuttui heti. Koira nousi, katsoi jalkoihini.

”Se on Ystävä”, Ani sanoi. ”Se on rajavartiosta eläkkeellä. Sopiiko sulle, että se tulee sun jalkoihin, sillä ei pysy perse paikallaan takapenkissä?”

”Mä voin kyllä mennä taakse.”

”Ei sitä koiraakaan haittaa, kyllä sä hyvin mahdut siinä olemaan.”

”Mä meen ihan mielelläni taakse”, sanoin. Työnnyin ulos ja siirryin auton takapenkille. Ani käynnisti auton. Kojelaudassa paloi merkkivalo, jokin ovi oli auki.

”Se on se sun, se renkkaa, sitä ei pitäis avata, se pitää käydä ulkopuolelta”, Ani sanoi. Hän kurottautui kohti hansikaskokeroa, painoi koiran päätä kevyesti alas, avasi lokeron, otti sieltä teippirullan, nousi autosta ja kiersi minun puolelleni. Ani avasi oven, paukautti sen kiinni ja veti nopeasti jeesusteippiä oven päälle. Merkkivalo sammui, nyökkäsin ja Ani kiersi takaisin omalle paikalleen.

”Pysykö se noin?” kysyin.

”Pysyy.”

*

Pikkukivet hakkasivat auton kylkiä, välillä isompi kivi napsahti ikkunaan asti. Ani oli selvästi tottunut ajamaan pitkiä matkoja. Hän ajoi lujaa ja keskittyneesti, etunojassa, rinnat ratissa kiinni, katse tiukasti tiessä, väisteli routakuoppia ja vetisiä allikoita. Auton katossa oli kauhukahvan paikalla ollut joskus kauhukahva, nyt jäljellä oli vain kaksi epämääräistä reikää ja kattokankaan repaletta.

”Puhutaanko täällä paljon rajasta?” kysyin jotain kysyäkseni, kumarruin kohti etupenkkiä.

”No en tiedä, meillä on täällä perukassa periaatteessa vaan kaksi keskustelunaihetta. Sää ja suurpedot”, Ani sanoi, eikä jatkanut keskustelua kummastakaan aihepiiristä.

Painauduin takaisin takapenkkiä vasten. Tie ravisutti ham-

paita. Auton kojelaudan päällä oleva epämääräinen roina liukui edestakaisin ja putoili koiran päälle. Eläin ei näyttänyt välittävän, se tuijotti sivuikkunasta, kävi metsänlaitaa läpi katseellaan, ei näyttänyt rentoutumisen merkkejä.

*

Leirintäalueen portilla oli puinen moottorisahalla veistetty karhu. Se oli kunnioitusta herättävän kokoinen ja kiinalaisiin lajitovereihinsa leijonapatsaisiin, kotkiin ja yksisarvisiin verrattuna lähinnä kömpelö möhkäle. Karhun tassuissa oli kelokyltti, johon oli kaiverrettu tikkukirjaimilla ”LÄÄTE CAMPING”.

Ani kaartoi tyhjälle parkkipaikalle.

”Tämmönen paikka”, sanoin ja kuulostin arvostelevalta.

”Tämmönen”, Ani sammutti auton. ”Länsi-Suomessa kun on hyvä ilma, täällä tyhjenee kokonaan.”

Paikka oli järven rannassa, kuiva kangas, männyt natisivat tuulessa. Läätteen vanha rajavartioasema oli vaaleanvihreä ja hiutunut. Siellä oli luultavasti ehtinyt toimia useampikin matkailuyrittäjä ja hänen bulvaaninsa ennen kuin Ani oli ottanut paikan vastuulleen. Olin lukenut, että samanlaisia partioasemia oli melkein sata pitkin itärajaa. Ne olivat aikanaan olleet omia pienoismaailmoja erämaassa, rajavartijat olivat eläneet niissä perheineen, kättilöt oli lennätetty paikalle helikopterilla. Asemat oli myyty Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen yksityisille omistajille mikä mihinkin tarkoitukseen.

”Tossa valkosessa kontissa on suihkut ja vessat. Tuolla voit tiskata.” Ani käveli pitkin pihaa ja osoitteli eri puolille. Koira

käveli rauhallisesti hänen vierellään ja suuntasi katseensa johdonmukaisesti sinne, minne Ani kulloinkin osoitti.

Asuntoautoalue oli rajattu kelottuneilla juurakkoisilla kannoilla. Parin kannon väliin oli pingotettu narua, pieni pyykki heilui tuulessa yksinäisen asuntovaunun vieressä.

”Tuo on Ljudmilan asuntovaunu. Se on mun kaveri, asuu tuossa. Mä asun tuollapäin”, Ani näytti tielle. ”Tota hiekkatietä vaan puoli kilometriä ylöspäin, siellä on tien päässä vanha hirsitalo.”

Ani suuntasi alas rantaan. Hän käveli vanhoilla crocseilla, ne olivat pohjista kuluneet ja liukkaat, hän oli selvästi oppinut kävelemään niillä kaatumatta. Ihminen sopeutui kaikkeen.

”Tämä on sun mökki, tämä ensimmäinen.”

”Tämmönen mökki.”

”Tämmönen.”

Mökki ei ollut aivan niin pittoreski kuin olin kuvitellut.

Ani kiskaisi turvonneen oven auki. Koira luikahti Anin jalkojen ohi ensimmäisenä sisään.

”Sori toi koira. Sen pitää tarkistaa. Se ei voi sille mitään. Se ei oikein osaa olla eläkkeellä.” Koiran kostea kuono teki kieroksen mökissä ja palasi terassille Anin viereen.

”Ystävän työpari rajalla, Jarmo, se ei halunnut elää eläkekoiran kanssa, Jarmo vaihtoi nuorempaan. Mä otin Ystävän heti. Vaikka Jarmo tuli vasta näyttämään sitä, mä otin Ystävän heti tänne.” Ani pajasi koiran kuonoa.

”Oliko tähän lukkoa tähän oveen?”

”Ei sitä tartte lukita, ei täällä leirintäalueella ole nyt ketään, vain sinä ja Ljudmila.”

Ani jätti minut yksin, asettumaan. Seurasin kädet puuskassa mökin ovella, kun hän käveli Ystävä perässään mäkeä ylös parkkipaikkaa kohti. Olisi pitänyt sopia töistä, siitä miten ja milloin aloittaisimme maastotyöt. Olin tehnyt Excelliin päiväkohtaiset suunnitelmat koko heinäkuuta varten, laskenut ajokilometrit ja patikointimatkat. Ehkä sen ehtisi. Oli jo myöhä. Ehkä ei kannattanut huudella hänen peräänsä.

*

Jääkaapin johto piti irrottaa seinästä, jos halusi käynnistää vedenkeitin. Vesi oli ämpärissä, ja se haettiin pihalta letkusta. Mökin sisäseinä oli materiaalia, joka kauempaa katsottuna näytti puulta mutta oli muovia. Päiväpeitot ja verhot olivat vaatimattoman väristä, auringonhaalistamaa kangasta. Ne eivät olleet koristeita, vaan asiallisia asioita, joita liikuteltiin aamuisin ja iltaisin. Ani oli jättänyt minulle lakanat kerrossängyn päälle, ne haisivat turvallisesti väkevälle pesuaineelle. Tyynyliinaan oli kirjailtu koukeroisilla kirjaimilla nimi *Charlotte*. Petasin lakanat alasänkyyn.

Ikkunasta näki järven ja rannan kuin taulusta. Koko pieni lautamökki oli tehty pelkästään näkymää varten. Ikkunassa järvi velloi ja vaihtoi suuntaa tuulen mukaan, rannan heinät olivat jäykkiä ja viljanvärisiä.

Vierastaisin paikkaa hetken, mutta ehkä se myöhemmin alkaisi tuntua kodikkaalta. Tarkistin hyllyjen pinnat, missään ei näkynyt luteita tai koiperhosen toukkia tai turkiskuoriaisia

tai hilsettä, ei yhtään merkkiä siitä, että kukaan tai mikään olisi elänyt täällä kovin pitkään.

Illan mittaan ilma muuttui kosteaksi, järven kosteus tuli mökkiin samalla lailla kuin veneeseen. Aaltojen ääni kuului sisälle asti. Pimennysverholla pimennetyssä mökissä saattoi kuvitella olevansa bungalowissa jossakin eksoottisessa kohteessa.

Makasin sängyn toisella reunalla, en vielä uskaltanut rentoutua patjan päälle kokonaan. Hätkähdin joka kerta kun jääkaappi hörähti eloon.

*

Olin heti valmiudessa, silmät auki pimeässä kopissa, eläin, joka jähmettyi, kun vaara oli lähellä. Pelkkä korva peiton alla. Hiekka rahisi, uhka tuli pimeästä metsästä lähemmäs mökkiäni. En hengittänyt. Askeleiden ääni kuului koko ajan paremmin, selkeämmin, rytmi ei muuttunut. Se, joka ulkona oli, meni ohi.

Meni ohi.

Askeleet etääntyivät. Tuli hiljaista. Ajattelin itseäni pimeän mökin sisällä, kerrossängyn alasängyssä yläsängyn alla, pelkkä kouristus peiton ja patjan välissä.

Laituri natisi alhaalla rannassa. Vesi roiskahti. Nousin nopeasti, hiivin ikkunan luo ja raotin pimennysverhoa. Ulkona ei ollut pilkkopimeää, kuten olin kuvitellut, oli niin hämärää kuin heinäkuussa oli, ei kovin hämärää, mutta erilaista kuin päivällä.

Joku oli mennyt laiturilta uimaan ja ui pitkiä vetoja järven selkää kohti. Sukelsi. Takaraivo ilmestyi pintaan kauempana, musta piste aallokossa, hylje, hylkeen pää. Ani oli sanonut, että

leirintäalueella ei ollut muita kuin minä ja joku Ljudmila. Hän sukelsi. Jos en olisi nähnyt naisen lähtevän uimaan, en olisi osannut enää etsiä katseella ketään. Noin kauas ei kannattaisi uida yksin.

Uimari kääntyi kaukana järvenselällä ja alkoi kroolata takaisin sulavasti ja äänettömästi. Pää kääntyi sivulle, suu haukkasi happea ja käsi painui veden alle liukuun. Uudestaan ja uudestaan. Muutama metri ennen laituria hän sukelsi ja katosi.

Kädet ilmestyivät uimaportaisiin. Ljudmila nousi laiturille ja alkoi kuivata itseään pyyhkeeseen. Käänsin katseen muualle, vaikkei hän voinut nähdä että häntä tarkkailtiin. Nainen kietoi pyyhkeen ympärilleen, pujotti muovisandaalit jalkaansa ja heilautti kättään.

Minulle.

Minulle, joka olin adaptoitunut alueen ikiaikaiseen perinteeseen: tarkkailemaan ihmisiä ikkunaverhojen takaa. Otin askeleen taaksepäin huoneessa. Nainen lähti kävelemään nopeasti polkua ylös, suuntasi selvästi suoraan kohti mökkiäni.

”Mitä se nyt tänne tuppaa.” Vedin villatakin päälle, menin terassille ja tervehdin häntä maireasti kuin leivos.

”Täällä kukkuu muutkin kuin käki”, nainen sanoi nopealla rytmillä. ”Tai ei kai sillä niin väliä milloin kukakin nukkuu ja milloin ei, varsinkin kun on koko ajan valoisaa ja talvella pelkästään pimeää.” Hän ojensi kättään: ”Ljudmila, tai täällä kaikki sanovat Lutmiila.”

Puheessa oli aavistus aksenttia, suu oli tottunut puhumaan eri lailla, äänneet olivat pehmeämpiä. Puristin hänen siroa osteoporoosikättään. Ljudmilalla oli toisessa kädessä sieni.

”Löysin lehmäntatin rannasta, parhaita sieniä nämä ensimmäiset, vaikka ei se ole hyvä sieni ollenkaan, mutta kun poimii näin pienenä, se on herkullinen. Tämä on syötävä heti, nämä ovat niin lyhytikäisiä. Haista sitä.” Hän työnsi sienen nenäni alle. ”Sienestys on minusta hauskipäätä mitä ihminen voi housut jalassa tehdä”, Ljudmila sanoi ja heristi tattia. ”Nyt ei vielä kasva oikeastaan kuin mesisieniä kannonnokassa. Niitä ei täällä syödä, vaikka ne ovat ihan hyviä sieniä, niitä ei vaan pidä sekoittaa myrkkysieniin, ne ovat ihan samannäköisiä, ne kun laittaa pottumuussiin ja leipoo kukkosen sisään, niin saa suuta pyyhkiä, viimeksi piti pestä hiukset kaksi kertaa ja jynssätä tuo mun nakkioskio lattiasta kattoon, ennen kuin käry lähti”, Ljudmila sanoi ja viittoili asuntovaunuaan kohti. ”Se on selvästi vinossa koko kenkälaatikko, tästä kauempaa sen näkee hyvin, itäpääty on vajunut, pitää tehdä telat renkaiden alle, että saa nukkua suorassa, muuta en oikeastaan elämäältä pyydäkään. Pitää vaan pyytää Ania nykäisemään vaunu autolla ylemmäs.”

*

Ljudmila viipotti pyyhe päässä polkua ylös kohti asuntovaunuaan. Perille päästyään hän potkiskeli hetken aikaa maahan painuneita renkaita ja hävisi sitten vaunun toiselle puolelle näkymättömiin. Ovi kävi, vaunun pikkuikkunaan syttyi valo.

Käännyn järvelle päin. Mietin, kävisinkö itsekin yöuinnilla, en jaksanut, en jaksanut olla reipas jos kukaan ei ollut katso-massa.

Mökin terassilla oli kaksi valkoista muovituolia. Toinen tuoleista oli räsähtänyt rikki. Se oli hyödytön ja ikuinen, se ei katoaisi koskaan, vaikka tuuli veisi sen mukanaan, tulevaisuuden arkeologit kaivaisivat sen maasta esiin kuin eläimen luurangon. Istuin ehjään tuoliin, se imeytyi paljaiden reisien ihoon, siinä oli voima, joka veti puoleensa, iilimadon energia.

Paulin kuolemasta oli kulunut jo kaksi vuotta. Koko kuolema tuntui fiktiiviseltä, kuin olisin unohtanut, että Pauli on todella kuollut, kuin kaikkeen voisi tottua. Kävin joskus hänen haudallaan, mieluiten yksin, hautakivi oli kuin magneetti, joka hylki, työnsi pois päin, mutta minä vain kävelin sitä kohti, niin kuin olisi kova tuuli. Silmistä valui vettä, sitä ei voinut estää, mutta huudon pystyi pitämään sisällään.

”No josko sitä yritteli unta”, sanoin itselleni ääneen, vaikka olin yritellyt opetella pois itsekseen puhumisesta.

Lähdin vielä vessaan ennen sänkyyn menoa. Leirintäalueen yleiset wc:t ja suihkut olivat kahdessa valkoisessa kontissa, jotka oli nostettu tontin reunaan. Kävelin paljain jaloin polulla niitä kohti, kävyt ja kivet ottivat kipeästi jalkapohjiin, pääsin puolivarpailla eteenpäin.

Kontissa haisi mäntyraikastimelle. Seinillä oli valokuva-tapetti, koko kopin kiertävä aamuauringon herkässä valossa heräilevä utuinen metsämaisema. Pörheä kuukkeli nökötti naavoittuneen kuusen latvassa ja katseli korkealta tähytyspaikaltaan minuun päin.

ANI PELKONEN – Palkittu luontokuvaaja uskoo ekoturismin luovan kestävästä tulevaisuudesta.

Teksti: Jaakko Mertanen Kuvat: Hanna Kaisa del Campo

Luontokuvaaja Ani Pelkonen ajaa pikkubussia Kainuun rajaseudulla kohti Läänteen erämaakylää. Tie laskeutuu vaarajonojen välissä olevaan satulaan.

”Yhtenä kesäyönä maakotka nappasi tässä kohtaa autoni edestä jäniksen. Se on iso ilmestys, kun sellainen yhtäkkiä iskee tuulilasin eteen, siipiväli on yli kaksi ja puoli metriä”, Pelkonen kuvailee näkyä.

Aivan itärajan tuntumassa kohtaamiset villieläinten kanssa ovat arkipäivää. Suomen ja Venäjän harvaan asuttu rajaseutu on suojaisaa elinympäristöä monille lajeille. Reviirit ylittävät valtioiden rajat. Eläimet kulkevat edestakaisin rajan molemmin puolin.

Pelkonen on perustanut Läänteen vanhan raja-aseman yhteyteen petokuvausyrityksen. Taigametsän superfauna ja kuuluisa kuvaaja houkuttelevat paikkaan luonnosta kiinnostuneita ekoturisteja ympäri maailmaa. Ensimmäisen kesän majoituspaikat on varattu täyteen.

Pelkonen on Pohjoismaiden tunnetuimpia luontodokumentaristeja. Huhtikuussa hänelle myönnettiin Pulitzer